

---

világ világossága mögöttem

SIKLÓS ISTVÁN

Kezdetben a gondolatra gondoltam, a megfogalmazható, kimondható szavak mondataira:

TŰZ

nőtt előttem, kinyílt hűsemésztő szirmaival,
mintha fölhasított bőr alól buggyanna ki, terjed
perzselő foltja:
„teljes ciklust futottunk be a Nap körül,
láttuk lógni az ágak pudvás csontjain.”

Ez a gondolat közepe, a gondolat közepének
közepe,
az örvénnyel magába szívó pont, az úr nyílása,
az úr fekete torka, nyeldeklője: a világ fölöttünk
lebegő hangtalan porszívója.

Látnokok kora volt ez az első: a láng viaszos
tapadó nyelvén táncolóké, a páraöntő képek
pórusain bukdácsolóké, a himnuszos lebegőké,
a parázs kék szemein pattogóké, a megérzések
öntudatlan kéjében fetrengőké:

azElemésztődőké.

Az ég pernyével lucskos peremén hasadó
villámok kora volt ez a második: hályogos
szemekbe szűrő villanásoké, a tapasztalás
lilára vert kiáltásaié, a csattanó, hörögve
görgő felismeréseké:

azElűszkösödőszavaké.

Örtüzek, zsírfoldó családi tüzek kora ez a harmadik:
betoncölöpök között kanyargó lávafolyó,
az égnek szűrt kürtök, kémények szűkülő

torkát nyaldosó, kohókban fortyogó, atom-
hasogató, kátrányos váladékát csorgató:
szárnyast piritó, szőr bűzében sercegőTrón.

TÜZ, kilövellő, szikrák, robbanás, robbanó
láng, lángnyelv, dzsett, izzó sugár alagút,
parázs, pöfögő parázs tenger, bugyogva terjedő
fény forró oldata, világ, felvilágosodás,
varratokSebekVilága:
„teljes ciklust futottunk be a Nap körül:
láttuk lógni az ágak pudvás csontjain
karóba húzott szavainak, aszalódó szavaink.”

Kellő pillanatban, ha van, ha ez a kellő pillanat a feledés akrobatikája a cél-
ravezető, a feledés kintornája kell a még ki nem mondott, a mondat vázára
még ki nem feszített gondolathoz:

az elfelejtés kintornája.

Figyeld a test dohogó gépezetét: az izmok, idegek acélhuzalait; a meg-
szokás kullancsszerűen bőrdő alá nőttSnövekedő, szerveid fölfaló ereje rán-
gatja-húzza:

mint szőlőskertekbe vezető homokúton a kerékagyig mélyült, vájt
puha nyomban zötyögő szekér,

olyan a gondolat is, a képre képet kereső gon-
dolat, a szóra fogalmat kereső gondolat, a szavakra indulatokért kapkodó
szavak

újra meg újra visszazökkennek a puha keréknyomokba. Tépd szét a
megszokás acélhuzalait, az ésszerű, a kézenfekvő szavakat felejtse el,

figyeld a
képzület dzsungeli káoszából rikácsoló, sziszegő képeit. EINSTEIN (1945): „lélek-
tani szempontból a kombinációs játék a teremtő gondolkodás leglényegesebb
eleme, még azelőtt hat, hogy bárminő kapcsolat jön létre a szavak vagy más
jelek logikai szerkezetével, amely már másokkal közölhető.”

Japán mesterek
színes metszetein TSZUNÁMI, földrengés korbácsolta óriás hullám sárkány
taraja visszafordul, kopasz fehérÉs csupa kék alatta a meztelen part, a part-
menti pagodák, vitorlával lefelé mozdulatlan halászahajók:

néptelen, hangtalan, jajtalan
egymásfölé ivÉsív. Nem a menekülés vakbuzgalmát, nem az otromba ösztönök
zűrzavarát feszíti ki, hanem az egymásba kígyózó mozdulatok képét. EMBER-
RŐL, GALAXISOKRÓL, Fred Hoyle: „különös gondolat — mégis igaz, hogy
30—40 oldalnyi új elképzelés, ismeretanyag mindenestül fejtetőre állíthatja
mai világunkat. „Észrevesszük-e majd a billenést, a szaltót, ha elkövetkezik?
Annyi bizonyos, hogy különös gondolatoktól megbolydult méhkaptárban
élünkÉs az is igen valószínű, hogy ama 30—40 oldalnyi új elképzelés, ismeret-
anyag lázas szorgalommal készül tudósaink számítógépekkel, lombikokkal, pi-
pettákkal, spiritusszal, izotópokkal, hibridekkel, méhen kívül csirázó petéikkel,
embriókkal zsúfolt vegykonyhájában.

Bárdütésként csattognak a jelszavak: az
automatizálás forradalma, a biológia forradalma, az űrkutatás forradalma, a
kémia forradalma, forradalmak forradalma. Vajon a változás rejtett hajsza-
ereivel árasztja el mindennapjainkat? Vagy hirtelen nyitják ránk a zsilipe-
ket?

Vajon lesz-e erőnk, képzeletünk még egybelátni roppant összefüggéseit,
tervszerűséget rákényszeríteni, vagy jövőnk fölÉ TSZUNÁMI tornyosul?

Képzeli-
jük el, hogy áttetsző burokban élünk — úgy vesz körül mint a méhlepény.

Csak akkor ismerjük fel, hogy körülvevett, amikor kívül kerülünk rajta. Most másik burok feszül körénk, még nagyobb. És kijutván belőle még nagyobb És még nagyobb. Ad infinitum. Avagy véges a megismerés, komor határok közt ing a megismerhetőség? John Wheeler a SZUPERÜRBE. Dagadtra pumpált biciklibelsőnek képzeljük a világegyetemet. Csillagok, galaktikák mind a külső felületen világlanak És a biciklibelső bezárta kör a SZUPERÜR. Benne tér És idő nem létezik. Minden egyidejű. Dimenziók nélküli. Nincs se múltja, se jövője. A rádiójel vagy az űrhajó másodperc töredéke alatt átszelheti, átbukhat rajta. S a földi pilóta más naprendszerek lakható bolygóit éppen olyan rövid idő alatt elérheti, mint a pesti turista Londont, ha gépre ül.

Amikor majd olyan természetesen kelünk át a SZUPERÜRÖN, mint a Csendes-óceánon, akkor-átkelünk-természetesen-olyan-majd-amikor, az el nem mondható tudás, az előérzetek tudása a test szerves, élő szövetében. Tehát: az értelmes élet kialakulása a földön nem lehet véletlen, mert az alapvető fizikai törvények hatására megindult evolúció olyan rendkívüli jelenség, hogy a törvényszerűségek És következményeik közötti magasabb összefüggések föltételezése jogos, indokolt. Az ésszerű Szésszerűtlen kétség — az elképzelhető rétege fölött a múlt égboltja istenekkel, mitológikus csodalényekkel benépesítve. Majd önműködő lélegző kopolyúját hátán cipelő, menekülő, önmagát kereső, az űr folyosóit őrző ember s A mitosz teremtés új korszaka következik el, a képzelet sugárzásában életre kel. Kiemelkednek a részeket teljessé tevő indulatok: az én iker Arcú testéhez igazodva. Mert minden tapasztalati tudás bizonytalan. És ez is az utazás, a helyváltoztatás dicsérete, mert ha helyedet változtatod: a megismert dolgok változnak körülötted:

farkasok rozsdavörös lehelete gomolyog,
vedlő szőr bordáknak lihegő ívére feszül,
éles szag tapad a tájra:

égető éhség csikorgó fogsora szűri át,
ömlik a gége, a gyomor, a belek savakkal
füstölve izzó ingerre:
szűkülő növények lombtalan csontváz Erdeje
repedő anyagnak üszkösödő pórusain
fekszik összekeveredve,

FENNMARADÁSRA kinyújtott mancsok karma merül
marcangolt, mozdulatlan széttépett talajba,
vakító szimattal lohól

izmoktat, írnakat gőzlő roncsokkal etetve:
hízik az emlékezés szövete, tapasztalás
mintája ég idegekre —

hókrisztály: sugarakat szálkásra hasogató,
gránitnál élesebb kovakő, sziklák torkában
feszülve kúszó érc-erek,

falkában ügető fűrészes nyílsdárda hegyek
homorú íve keríti, kavargó menekvés
kifacsart nyálhabzó tánca,

lobogó falánk láng FENNMARADÁSRA nyűszító
nyelv, zúzott sebek-varratok virága világol,
hangjuk átzuhog füleden:

omló homokábra — a vasbeton kapaszkodó
tornya, kupolák rézkopoltyúja, kénnel bűzlő
salakját bőföggve ontja:

megnyúzott hegyekre, hasított dombhátra, púpos
völgybe teríti kctrece lüktető szerkezetét
güzülő kezekkel teletömve,

csupa kidagadó forma, pattanásig feszült
szennyvízcsatornák, nyelőcsövek, bebőrödző
hullámtalan tavak, folyók,

főlizzó máglyák, ördögtűzek fényében serceg
a szalonna FENNMARADÁSRA szédül a nyárson
fakó civilizáció.

SZEMBENÉZÉS (London, 1970) M. M. kerek támlás
fehér széken ül, lábát keresztbe vetve. Egyik könyöke térdén támaszkodik.
Éles a kés. Bőrével együtt nyesi le a szeletet. Jobb karja az asztalon. Piros
kockás abrosz, zöld tányér, csésze, a csészealjban a kilótyent tea sötét kari-
mája. Kávéskanál a narancslekvárba szűrva. Mellette szorosan a mogyoróvaj
üvege, majdnem színültig, bontatlan ribizlidzsem. Füstölt osztriga, körbenyírt
pléhdobozán hajszálnyi fémforgács, a ki-kiugró lemezcsokon olajgömbök.

„Akarsz
szalonnát?” Az ablakon át vörös téglás, egymáshoz közelítő két tűzfal látszik
onnan, ahol ülök — foltos és csontkemény az időtől. Bonyolult tetőszerkezet,
füstsűrke pala, nyurga kémények s a látószöveget még éppen fölérő bronzlom-
bok villogó, ingó teteje. Kátrányfekele csövek, csatornák — verebek, galam-
bok. „A felejtés akrobatikája” — gondolom.

M. M.: „a főtéren kigyulladt a temp-
lomtorny, fölburrantak a galambok. A kép magára csupaszított élessége, ami
túlmutat önmagán, végleges rögeszmém.”

A jobb oldali falon a konyha tejüveg
ablaka előtt súlyos öntöttvas szerkezet, küllös kerek elzsirosodott kötéllel,
tengelyforgóikon ragacos massa, két toll roncsa látszik ki alóla csillogó olaj-
szemekkel. A szemetes felvonója. Oldalán, araszos betűkkel beleégetve, a sza-
badalmazó neve.

M. M.: „rokon izgalom a különböző értékek iránt, az Európait
nem szembeállítani a lelkesen nemzetivel, az akkori légkörben nem volt mindig
könnyű mutatvány.”

Még mindig a szabadalom betűit látom. Szabadság: cselek-
vési jog, bármit tehetek, ami nem sért másokat. Ami nem sért másokat. Le-
hetne még bővíteni? Körülírni? Szétszedni? De mi tartozik rám? És mi tartozik
másra? Van-e egysorba állítható válasz? Megyek a magam feje után, avagy a
ragadozószimat után?

Kezembe veszem a kést. Rákulcsolom az ujjakat.

KésEsKéz.

S nem felelőtlen, sem nem hányaveti, sem nem kihívó. Csak kísérleti elvek
kísérleti rendje, a fájdalom huhogtatása nélkül.

M. M.: „De akkorra már jó ideje
minden útravaló férges lett, még az is, ami nem érdemelte meg. Olyan is elő-
fordult, hogy a halott bajtársainkról csináltunk lövősáncot, mert nem volt más.
Persze ez csak dajkamese az egész botrányhoz képest, amihez igénybevettek
bennünket. Mégis, ezekben a jogosnak sminkelt dajkamesékben is volt annyi
független tragikum, ami irodalmunknak több katarzist adhatott volna. Ha

másképp nem, a kihasznált meztelenség jogán, de ez már egy megíratlan könyv.”

Kevesen vagyunk a jövőben, akik a gondolatokkal mint gömbölyűvé csiszolt kavicsokkal a változó partokat beszegve tartjuk. „Igazad van a megíratlan könyvvel. Talán Németh Lászlóé a legjobban dokumentált. Ő a megíratlan könyvet tíz regénnyel, sok száz oldalnyi tanulmánnyal dokumentáló ember. Szerepet vállal, szerepeket — nem pedig kockázatot. Mert kockázatot csak az vállal, aki figyelmének tudatos karmait saját tehetségébe vájja — és fél szemmel sem kacsint a közízlésre, aki fél füllel sem hallgat a közvetlen feladatok zajára, és nem azt az együgyű hitet hizlalja magában, hogy az okosság, bölcsesség netovábbja a politizálás, és nem a hívek falkamelegében érzi jól magát, és nem fél a magánytól.”

M. M.: „múlt szemléletünkéből ezért is hiányzik a szembenézés bátorsága. A történelemben van annyi ironia és részvétlenség, hogy minden biztos tudásunkat és tévedésünket hasznosítsa. Persze kerülökkel, könyörtelen ajándékként. A mi korunk sem hihet magáról jobbat, ha démonait számításba veszi.”

Nézem a morzsákat — a táplálkozás harcterét, a fej nélküli, fénylő szardíniákat, a szétkent heringikrákat, — ipari forradalom, tudomány és technika forradalma, és, és forradalom.

A bukás, a megrázkództatás, a megaláztatás, a mélyremerülés egész valóságát fölmérve nem Kossuth és Széchenyi, vagy Kossuth és Görgey ellentéte — amelyet pátosz, öngazolás, kétségbeesett vigaszkeresés élezett ki, emelt dermedt szimbólummá, magyarázatok magyarázatává — és még csak nem is a világsi fegyverletétel villantja elő a lényegét, hanem október hatodika. Ezzel kell szembenéznie annak, aki tanulságokat keres, aki nem akarja a torz indulatok szörnyetegeit táplálni emlékezetében. „Az 1948—49. évi magyar forradalom bukásának nagy megrázkódtatása a magyarság politikai, társadalmi és értelmiségi vezető rétegeibe két döntő, s mindjárt hozzátéhetjük, félrevezető tanulságot rögzített bele a tapasztalat kitörölhetetlen élességével. Az egyik tanulság az volt, hogy a Habsburgok birodalma olyan európai szükségszerűség, melynek hatalmi köréből sikeresen nem vonhatjuk ki magunkat, mert hiába próbálnánk széttörni, egész Európa együttes erővel rakná újból össze. A másik döntő és megtévesztő tanulság az volt, hogy ha netalán mégis sikerülne a Habsburgok birodalmát szétrobbantani, akkor vele együtt törne darabokra a történeti Magyarország is... A magyar nemzeti értelmiség e két megrendítő tanulság hatására elvesztette a vállalkozó kedvét s inkább a megmenthető biztosítására gondolt, semmint arra, hogy egy új forradalom számára újból egy bátor elitet állítson ki.”

Érthető ma is. Érvényes ma is. Indulatokra, félelmekre, félrevezető áhitott hitekre. Érvényes és mindenekelőtt az elvesztett vállalkozó kedv dolgában az.

Bár ehhez nincs jogom: a megmarkolt párhuzam vasrúdja izzani kezd. Az arcátlan példálózásra is csak az ábrázolás nyirkos szakadékból kifelé kapaszkodva mérészkedtem, mert szerintem, SZERINTEM — mondom, dörmögöm, tagolom, tátogom, tátogom magamnak a száj izzadó kupolájáról formáltan csöpögő, gége síkos alagútján visszagörgő zúzott hangokon:

amim van szüntelen, mint csiga súlyos
torony-koponyáját magammal viszem, mint ormótlan
páncélzatát a rák, fűrészes hal kopoltyúját,
szüntelen cipelem, letéphetetlen, mint polipot
mellemen, hogy az idő vedlő bőrén létezem,
lehámló cikloid pikkelyen látom fényleni
a merev tekintetben szétomló arc iszapos
medrét.

Szembenézni. Nincsenek közvetlen feladatok, csak hivatás van. Elhivatottság önmagunkkal szembenézni. A megsejtett tévhitek, rossz beidegződöttségek sunyi ábrázatát felkutatni. A bukást, nagy megrázkódtatásainkat, mélyresúlylódéseinket pátoz és vigaszkeresés, népmesei vagy lírai igazságszolgáltatás nélkül ábrázolni.

Hol a vállalkozó kedvet lendítő elemzés? Se a próza, se a vers, se más nem hozta létre, a maga öntörvényű műfaját, formáját nem teremtette meg. Se 1849-ről, se a világháborúról, se 1956-ról. PILINSZKY: „A humánium egymaga tehetetlen azzal szemben, ami egyszer lezárult, s legfeljebb az emlékezés illúziójával képes behatolni a múltba. Viszont a legtündöklőbb jövő is mit ér? — amorális sivatag, üres elvontság a jövátéhetetlen konkrétumokkal hátában. Marad tehát a lázadás, az egész elvetése, de még ez se érintheti legkisebb részletét se annak, aminek nevében mindent meg kellene tagadnunk... Az, ami 1939 és 1944 között megtörténhetett... arra íté, hogy mindinkább irreálisnak érezzük azt, amit magunk mögött hagytunk és fokozottan mindazt, ami utána következett és következik még.”

a büntudat teljesen kihalt
kihalt a büntudat izmainkból
MAGUNKRA maradtunk kavicsokkal
leomló parton szirtekkel
ózonban sípoló magaslaton
MAGUNKRA maradtan csak idegeinket
borzolja már a kihunytt égitestek
érintése az izzadság savanyú
szagával növények röptét lesve
MAGUNKRA maradtunk egészen
a vérszomjas önzéssel a szájon
túlcsonduló nyállal a táplálékok
olajával a hemzseggő bacilusokkal
fertőzött oxigénburokkal
a változás trágyakupacaival
úszó kontinenseken MAGUNKRA
egészen a sejtekkel vegyületekkel
kimért térben tolongó hörgő
teremtményeinkkel a közönnyel
MAGUNKRA maradtunk egészen
láthatatlan lobogó képeinkkel
lélekégető lehelettel
benépesítve az üreges időt MAGUNK

kínunknak szárnya összeér
a változásnak nincsen vége
mint két óriási denevér
ing kivette árnyunk az égre
agyunkban fürdenek vadak
nyelvünkön nyüzszítő hang dagad
múltunk az úr gyomrán tapad
csillagok bámulnak hallgatag

tengerek nyelvét hallgatom
pikkelyés uszony a hátamon
fennről sipító madarak
csőréből árad hullaszag

érted a falánk habokon
vérengző testem úszatom.

arcomból szétomló sejtek
És a szcrtelen anyag néz veled
farkasszemet

csontokra kopott fogak sora
szétroppantja töri darabokra
az üvöltést

visszhang visszaverő réz
És acél levelek erdeje
körülötted

áttetsző szárnyú zöld legyek
szúnyogok fekete foltja
mozdulatlan

hangyabolyban térdig a lábam
a bőr árkait falánk nyüzsgés
özönli el

állam sziklára feszítve
szüntelen szelek hulláma mossa
koponyámat

égő porra bámulok a sárra
lihegő páfrányok sorvadása
időElőtt

hemzsegő formák nyűszítő
dagadása zsugorodása építi
zűrzavarát

kavicshegyek foltos tojások
feltörhetetlen zörgő kúpjain
kapaszzkodók

sötét anyagba villámló gondolat
lenyűzött állatbőrök feltépett
sziklafalak

napra forduló kőoszlopok
templomromok cintányér kürt
ésGyászmenet

vérfürdők tréfák autótetemzők
rakéták számítógépek műszemek
diktatúrák

szögesdróton szikkadó szavak
tilalomfák az agyba cövekelve
elrothadók

bennetek izületekSídegek
vermei varangy vipera hizlalók
mindenNapon

folyadékok sejtcserék emésztés
vak szervek dohogó poklában
közösülés

elfojtható nincs gondolhatatlan
szöges nyakörvben megbonthatatlan
kimondani

kimondhatatlant a volt a van
perzselő torkának szavát szítani
szakadatlan

égő porra gondolok a sárra
szüntelen szelek hulláma mossa
koponyámat

szemhéjam falán vagyok
lezárva a testtel MAGAM
menthetetlen

füstölő mező kúszik a hegyre
színeket fojtó fényeket kioltó
üressége

a végtelen kiüresedésben
képednek árnyát érzem arcomon
azArcokon

nyelvemen zsillettet forgatok
ó haladás haladás
önborotvák szörtelenítő
szappanok
könnybe lábadt szemmel állok

szemtől szembe a sikító
ventillátorokkal
köpök

mögöttem a világ világossága

fegyverszünetet kötök magammal
feltétel nélkül végkimerülésig

szárazra vetett rothadó
bálna kiterül a tó zsiros
bőrébe belemar húsát tépi
a szél csőre

világ világossága mögöttem.